

poštenim priprostim Bohinjcem izveličavno nemško kulturo cepila. Za to kulturo pa se lepo zahvalujemo. Mi potrebujemo le kulturopašnikov, ki so nam živa potreba, pa smo potem dobri prijatelji.

Narodne stvari.

Nemško uradovanje v kranjskih deželnih uradih.

Ker se je po sklepu od 10. januarija 1879. leta nemškutarski večini našega deželnega odbora zljubilo, skoraj po vsem nemščino vpeljati v deželne urade, se ve da — kakor je v zadnjem deželnem zboru poslanec dr. pl. Schrey trdil — „brez žaljenja enakopravnosti slovenskega jezika“ ne bo napačno, nekoliko pojasniti nujno potrebo, korist in važnost tega sklepa, in pa spravljalnost, katero naši ustavoverci v tem sklepu nam nasproti prinašajo:

Iz zgodovine slovenskega uradovanja posnamemo tukaj sklep deželnega zbora od 21. oktobra 1869. leta, kateri se glasi:

1. Uradni jezik pri vseh uradnih deželnem odboru kranjskemu podčinjenih je od 1. januarija 1870. leta počenši jezik slovenski.

2. Izvršitev tega sklepa se nalaga deželnemu odboru in njemu se ob enem prepušča, da izjeme, ako bi bilo potrebno, stavlja in v prihodnjem zasedanju deželnemu zboru o tem poroča. —

Kako se je ta sklep formalno rešil, kažejo sledeča, v seji deželnega odbora dne 4. februarija 1870. leta sklenjena vodila:

Od 1. marca 1870. leta počenši je slovenski jezik uradni jezik v vseh pod deželnim odborom stojećih uradnih. Izjeme od tega pravila so sledeče:

1. Vložni zapisnik je slovensko-nemšk, to je po jeziku, v katerem so dohajalne vloge pisane, le registraturno kazalo naj se piše za zdaj nemški.

2. Nemško se na Kranjskem piše nemškim občinam, vojaškim uradnim in pa takim privatnikom, o katerih se za gotovo vé, da ne umejo slovenskega jezika; — zunaj Kranjskega se nemško dopisuje vsem uradnim, le deželnemu odboru goriškemu in uradnim trojedne kraljevine se dopisuje po slovensko.

3. Nemške vloge strank in uradnih se rešujejo po nemško, slovenske pa po slovensko.

4. Sejini zapisniki deželnega odbora se pišejo slovenski ali nemški, kakor je sporočilo odbornikovo slovensko ali nemško.

5. V vseh opravilstvih, ki tičejo zaklad zemljiške odveze in posilno delalnico, je uradni jezik nemški.

6. Deželnemu računarstvu je v vseh administrativnih opravilih uradni jezik slovenski, v kontrolnem uradovanju pa za zdaj in sicer do marca meseca 1871. leta nemški, od marca 1871. l. počenši bode slovenski; med časom bode deželni odbor po posebni komisiji za to skrbel, da se računstvu in blagajnici potrebno imenstvo (terminologija) določno ustanovi.

7. Proračuni različnih zakladov, ki se deželnemu zboru predložijo, kakor tudi računski sklepi ustanovnih zakladov so slovensko-nemški.

8. Uradovanje deželne blagajnice je v vsem, razun opravilstva v zakladu zemljiške odveze, slovensko.

9. Deželnim dobrotnim zavodom veljajo za občenje z uradnimi in strankami v deželi in zunaj dežele gledé rabe slovenskega in nemškega jezika ista pravila, ki so navedena pod številkami 2) in 3). —

Ta pravila so se vsem pod deželnim odborom stojećim uradnim in napravam gledé uradnega jezika kot vodilo, po katerem se imajo ravnati, naznanila.

Že formalna rešitev dotičnega zborovega sklepa kaže, da takratna narodna večina deželnega odbora je domačemu miru na ljubo nemškemu uradnemu jeziku večí delokrog po izjemah pustila, kakor jih je pa praviloma izključenemu uradnemu jeziku „slovenskemu“ pri uradovanju ostalo.

A tudi tega še ni bilo zadosti! Vsled nezmožnosti mnogih uradnikov in vsled tega, da se je od predsedstva deželnega odbora izključno nemški jezik rabil, in najbolj še vsled lanskih novih volitev, katere so še tri slovenskega jezika nezmožne, oziroma temu jeziku smrtno sovražne odbornike posadile na odborniške sedeže, bil je že po praksi skoraj izključno vpeljan nemški jezik v vse deželne urade, kar tudi najjasneje priča do malega z nemškimi spisi napolnjena registratura.

Toda vse to še ni zadostovalo našim „spravoljubnim“ in „pravičnim“ ustavovercem. — Raztrgali so karto tolerance od 4. svečana 1870. leta, — raztrgali so še bolj tolerantno prakso in vrgli so jo v obraz paragrafu 19. temeljnih postav, v obraz spravoljubnemu našemu narodu!

Mi nimamo vzroka, obžalovati ta sklep ustavovercev, — mi tukaj konstatiramo samo ta čin njihove miroljubnosti, da naš narod ne pozabi, da so ustavoverci raztrgali ono karto, ki se sme zvati „karta tolerance“, — in našim nasprotnikom že zdaj damo zagotovilo, da nam ne bo nikdar več skrb karto to krpali, kakor smo jo dozdej krpali iz gole želje po notranjem miru, ampak da se bomo vprihodnje držali vse in stroge naše pravice v deželi, ki šteje nad 9 desetink slovenskega naroda, komaj eno desetinko pa nemških prebivalcev.

Jezikoslovne stvari.

Kaj smo? in česa hočemo?

Tako vpraša gospod profesor —η iz Rusije v sestavku: „Jezikoslovne opazke“ (gl. let. „Novic“ št. 3, str. 22), v katerem po vsi pravici pobija nasvet gosp. M., da bi predlog v in dotične sestave pisali, kakor Hrvatje, z u ter tako približali se jim.

Gospod —η je poslednja leta sè svojimi zanimljivimi pismi, iz katerih veje samosvestno cenjenje slovanske vrednosti, a sosebno svojimi živahnimi opisi junških del in slavnih podvigov ruskega vojstva, marsikateri list naših „Novic“ okrasil in povzdignil. Zato sem jaz uže dolgo želel, da bi se vzvidelo njemu (ali drugemu komu, kdor živi v enakih okoliščinah bodi na Ruskem, bodi Hrvatskem ali v Srbiji), spregovoriti časih katero tudi o slovstvenih rečeh, da bi se i Slovenci okristili s tem, kar in kakor on — znajoč oba jezika — uvidi in najde, da je pravo in veljavno, ter namerjam pozneje povrniti se k tej stvari in tanje razložiti, kako menim, da bi si lahko zadobil veliko zaslugo.

Nego za omenjeni nasvet, djal bi jaz, bila je prevelika čast, da se je kdo celó iz Rusije zoper njega oglasil, kajti med nami se menda nihče ni zmenil za-nj. In res, kako bi mogli mi sami iznebiti se lepega predstva, ki nam so ga odkrili in ohranili veljavni gramatiki (gl. na pr. Metelko str. 144 in 145) ter bi, — kakor prav pravi gosp. —η, — potrebili iz našega jezika „še tisto malo, kar so mu tujci pustili obščega s slavjansko večino?“ Kdo ne zna razločka, na pr. med: urezati ali usekati vejo, vrezati ali vsekati znamenje va-njo itd.?

No, ker se v gori zadetem sestavku in tudi po drugih slovenskih listih kjekod namikuje nekaj tacega, kakor je približevanje jezikov, mena knjižnega jezika, izbor občnega literaturnega je-

zika, vredno je malo dalje pomuditi se pri tem vprašanju.

Najpred nam se tukaj vriva drugo vprašanje, namreč: Jeli res mena knjižnega jezika zdaj na dnevnem redu? So li okoliščine naše toliko izpremenjene, da smo Slovenci danes na razpotju, iščoč sveta, kaj hočemo, kam hočemo, dočim včeraj nismo bili? Meni se ne vidi takó. Opazujem res z veliko radostjo, da cena slovanskega imenu po Evropi na vis bije in da nam ta blagotvorna svest prsa širi, nas jači in krepi in nam v naših pravičnih težnjah ne dá klonuti duhom, kakor veli Hrvat; ali ne vidim tistega velikega prekreta ali zgodovinskega obrata, kakoršnega bi k temu treba bilo.

V dobi, ko je v Zagrebu Gaj začel svoje za Hrvate toliko imenitno delovanje, čulo se je res dokaj glasov, svetujočih Slovincem pristopiti v ilirsko kolo, in jaz se sam spominjam, da sem slišal Gaja reči: Slovenščina nima nikakve budućnosti.

Katero pot smo takrat izbrali, to vsi vemo in vidimo tudi uspeh, ki smo ga, idoč po njej, dosegli.

Preletimo v duhu preteklih 50 let. Po tem ko je Metelko postavil jeziku trdna pravila, pribrenčel „Čebelica“ na slovenski vrt; zapoje Preširen in iznenadi, očara z divnimi svojimi poezijami Slovence, katerim še ni bilo popolnem zamrlo narodno čustvo; oglasé se „Novice“ in začno širiti omiko in buditi narodno svest po najzabitnijih koteh prostranega slovenskega ozemlja; Koseski povzdigne svoj ubrani, zvonki glas, vnema in oduševlja slovenska srca; „Novicam“ pridružajo se drugi slovenski listi; ljudstvo se zbudi iz predolgega dremeža, omili mu knjiga, s katero ga sv. Mohorja družba in pozneje Matica obilo zakladata, omili mu tako, da ima rodoljubna duhovščina delo, nategniti mu; po lepši slovenščini, ki jo iz knjig in časnikov čita in iz ust narodnih duhovnikov ganjen poslušá, lika si sam govorico in dan današnji ti priprost delavec (— tega sem se sam nedavno uveril —) napiše pismo, kakoršnega bi pred visokošolec ne bil vzmogel. Res mora človeku, kateri nekaj več let iz zgodovine slovenskega slovstva živo pametuje, srce radosti zaigravati, kedar sijajni zlog Erjavca, Levca, Stritarja in še drugih naših izvrstnjakov primerja s preubožno in „okorno besedo detinstva“, kakoršna nam govori iz prvih tečajev „Novic“. Sili te miline in ljubkosti niti naše nežne gospodične, naše krasavice niso mogle po vsem odoleti, tudi one (po malem res!) pristopajo v kolo slovensko. (Dal. prih.)

Zgodovinske stvari.

O dr. Jos. Perwolfovem delu „Slavjansko-orientalno vprašanje“ zvanem.

Piše Fr. Potočnik.

II.

(Dalje.)

Boji Samovi z Obri, boji ruskih Vladimirov, Igorjev in Ivanov s Pečenegi, Kumanci in Tartari, srbskega Lazarja in Miloša, poljskega kralja Sobieskega, ruskih carov Nikolaja in Aleksandra s Turki, boji Svatopluka, Jelačiča, Kuničaniina, Paskieviča, velikega kneza Nikolaja, generalov Filipoviča in Jovanoviča, bitke na Kosovem polju, pri Kazanu in Deligradu, pri Vilagošu, Plevni in Livnu, to so le po času različni prizori onega nepretrganega boja Slovanstva z azijskimi druhalmi, ki še danes ni končan, in tudi tako dolgo ne bo, dokler ne bo zadnjega ostanka azijskih roparjev ista osoda zadela, kakor Obre, Hunce, Pečenege itd.

Pred 13 stoletji so Obri vpregali ruske žene pred svoje vozove, pred 6 stoletji je tartarski veliki khan po celi Rusiji davek (tribut) pobiral! Pa je li to danes bolje? Koliko časa je od tega, kar so turški paše in njim enaka druhal divjali po Bosni, Bolgariji in Srbiji? Komaj je 30 let, kar so magjarski „generali“ in „sodniki“ obešali slovaške in srbske domoljube. Dandanes živeči prijatli onih magjarskih „generalov in sodnikov“ zapirajo slovanske domoljube, Miletiča in druge, in bi jih še danes obešali, ko bi se ne bali kazni evropske. — Z velikimi težavami ustanovljene narodne zavode ubogih Slovakov so uničili in njihovo premoženje konfiscirali.

V istini, boj še trpi, kakor pred stoletji, le evropske razmere so danes drugačne. Kakor Hunci in Obri, Pečenegi in Kumanci, tako se bodo tudi Turki in Madjari evropski civilizaciji umakniti morali. Uni so že zdaj tako rekoč vničeni, tem pa manjka le še družega Vilagoša, pa so tudi pri kraju.

Odkar so Turki Carigrad vzeli, in na Kosovem polju zmagali, zdihovali so balkanski Slovani in z njimi vsa Evropa pod udarci te azijske druhal. Kako da je Evropa to trpela, da se jih ni ubranila? Bile so tačas tri mogočne države, ki bi bile to lahko zabranile, toda one niso hotele složno postopati, in zato je tako prišlo. (Dal. prih.)

Mnogovrstne novice.

* *Novo narodno gledališče v Pragi* bode kmalu doделano. Za dunajskim opernim gledališčem bode to gledališče najlepše v našem cesarstvu. Veliko bo tako, da bode 2200 oseb prostora imelo v njem. Do sedaj je za napravo njegovo v vsem potrošeno 1 milijon in 130.537 gold. 40 kr.

* Vladni časnik, ki izhaja v Sarajevu pod imenom „Bosansko-hercegovačke novine“, pričel se je tiskati poleg latinice tudi s cirilico. Ko se je tiskal samo v latinici, bili so ondašnji Turki zadovoljni, ker v latinskih pismenkah niso videli razžaljenja verske ravnopravnosti. Sedaj pa se Mohamedanci dogovarjajo, da pošljejo prošnjo do našega cesarja, naj veleval, da se vladni list tiska tudi s turškimi pismenkami (jazijami) in v turškem jeziku, češ, da to zahteva verska ravnopravnost. Poleg tega nameravajo sedaj tudi židovi (judje) prositi, da z njihovimi pismenkami in v njihovem jeziku se tiska navedeni vladni časnik. Tedaj tudi Turke navdaja klic po ravnopravnosti!

Ozir po svetu.

Črtice iz Bosne.

(Dalje.)

Prenočili smo na planem, ker nismo mogli priti do malega Maglaja, kjer je nekoliko hiš. Kako se je moj tovariš rotel, ko tu s svojo pritožbo pritožbo pri poveljniku vojaškega spremstva zoper podčastnika ni nič opravil, tega rajši ne popisujem. Spala sva oba pod milim nebom, kakor drugi vsi, a ponoči je Bavarec vsako uro klel to deželo, po kateri se mora človek ves dan voziti, pa ne pride do mesta, da bi dobil posteljo. Ker ni mogel spati, je zabaval se s tem, da je praznil svojo torbo, v kateri je imel nekoliko pijače in mrzle jedi, drugo jutro sem mu moral uže jaz ogreti želodec s svojo slivovko, sirom in slanino, česar sem bil za silo sabo vzel, dobro vedoč, kako težko bo tukaj kaj dobiti nevojakom.

reč iz njega vročino 5000 stopinj, tako da v tej vročini se železo topi o 5 minutah, kar se pri drugem ognju zgodi še le o 2 urah; — steklo se stopi v 2 urah z vročino petroleja, sicer še le o 16 urah. — Ta iznajdba bo neizrečeno veliko spremenila v fužinah, kovačnicah in družih fabrikah, ki z ognjem delajo.

Gospodarske skušnje.

Kako se po krmi, ki jo prešič dobiva, spreminja dobrota njegovega mesa.

Na več krajih Angleškega so živinorejci delali skušnje, da bi natanko zvedeli, kako dela krma na meso pitavnih prešičev. Časnik „Prager landw. Wochenblatt“ nam o tem poroča sledeče: Prešiči, ki so bili pitani z mlekom in siratko, so dali najbolj okusno meso, pa so se tudi odebelili v najkrajšem času. Tudi z ječmenom pitani prešiči so dali unim precéj enako meso. Meso z graham in ovsem pitanih prešičev je bilo okusno, pa nekako bolj vitrasto, njihova slanina (špeh) je bila dobra in jedrnata. Meso samo s turšico pitanih prešičev je premehko in taka je tudi slanina, odebelili pa so se močno. Prešiči samo s krompirjem pitani dali so slabo, neokusno, bolj gobasto meso, ki se zelo ukuha. Meso s frišno rdečo deteljo pitanih prešičev je bilo neokusno in neke posebne rumene barve. Če so se prešiči večidel pitali z lanenimi prešami in pa ječmenovimi otrobi, imeli so rahlo, mastno meso z zopernim okusom. Z bobom ali fižolom pitani prešiči so dali bolj trdo, težko prebavljivo in ne kaj okusno meso. Pitanje z želodom se ne hvali, daje tudi manj okusno meso.

Da sadne peške in koščice hitreje kalijo.

Naj se poišče kraj blizo hiše ali hleva ali kje drugod, kamor podnevi solnce najbolj sije. Tu naj se naredi svečana meseca luknja en čevelj globoka, široka pa po množini nabranih pešká. Ta luknja naj se na pol s konjskim gnojem napolni, čez-nj pa naj se potrese za 1 palec na debelo dobre čiste prsti. Ko je to storjeno bilo, naj se vzamejo peške in s čisto prstjo pomešajo; take pomešane peške se denejo v plateno culo, ki se zaveže, da peške iz nje ne padejo, in cula naj se z roko potlači tako, da peške ne ležijo na debelo v njej. Tako na široko podelana cula pešká se položi v gori popisano luknjo, na-njo se pa za en palec na debelo potrese dobre čiste prsti. O suhem vremenu se mora ta luknja polivati z mlačno vodo. Do 6. tedna začno peške že gotovo kaliti. Ko se to zapazi, naj se cula iz luknje prav rahlo vzame in peške naravnost v drevesnico nesó, kjer se v gredice po $\frac{3}{4}$ palca globoke po palcu narazen vsadijo in potem z roko rahlo zagrebejo. Če je vreme suho, je treba sajenke večkrat s postano vodo v škropilnici politi. Kdor je to skusil, se bo kar čudil, kako hitro začno peške kaliti in skoro vse enako v drevesica zrašati se. Tudi pozneje tako izrejena drevesica veselejše in krepkejše rastejo memo unih, ki so po navadi bila v jeseni v gredice vsejana. — Koščice češpljeve in češnjave itd. naj se pa že v jeseni meseca novembra tako ravnaajo in vidilo se bo, da bodo kakor peške začele spomladi kaliti.

Jezikoslovne stvari.

Kaj smo? in česa hočemo?

(Dalje.)

A pri tem — to je poglavitno — ne pustimo iz misli, pod kako vladavino (vladno sistemo) se je izvedlo vse to. Zgodilo se je največ pod vladavino slo-

venski stvari manj ali več neugodno, neprijazno, ki buditeljem narodne svesti ni vedela nikake hvale, ki je slovensko produkcijo v gledišči štela za zlosluten dogodek in izdajanje kmetijskega časnika za izpodkopavanje državnih podslomb.

Mislimo si pa nasproti, da smo leta 1830. o dôbi slovanskega prebujenja po Avstriji krenili na drugo pot, oklenivši se hrvatsko-srbskega jezika, da sta Preširen in Koseski udarila za St. Vrazom, da so se „Novice“ in knjige vse tiskale v hrvatsko-srbskem jeziku, — bi li — pri enakih vladnih načelih — mogel vspeh biti onolik, kolikoršen je zdaj, če tudi nas v vsem še ne zadovoljava? Vsakdo mora odgovoriti, da ne bi bil. Pustivši na stran uganjko meni nerazrešno, odkod bi bili vzeli pisateljev večjih hrvatskemu jeziku in poznavajočih slovenske okolnosti in potrebe, dovolj je vzeti na um, da bi hrvatska pesem, hrvatska knjiga, katere Slovenec brez učitelja ne razume po vsem, kje kod ne razume čisto nič, ne bila našla oglasa ali odmeva v njegovem srci, da bi mnogo jačji in drzniji bil odpor z nemškutarske strani, po imenu od birokracije, ki svojo mržnjo do slovanstva rada zakriva službenimi obziri in kateri je uže doslej čistiti slovenščino in hrvatiti jo bilo eno; z eno besedo, da bi nemštvo bilo precvetalo, slovenstvo umiralo.

A drugače bi se bilo moglo iziti, da je vlada sama hotela Slovence in Hrvate zlit v en živelj, da se je v ta smoter nastavila in pognala cela državna mašina, to šola, to urad, to prižnica itd.

Takisto bi res šlo! Nego kar ni bilo, kar še zdaj ni, to nam tukaj ne more biti merodavno.

Slutim, da se utegne komu uže pri sami misli o tem milo storiti, a vsilovati vprašanje: ali bi bilo želeti, da nam se kedaj slovenščina zlije v hrvaščino? Kakor sem uže gori namignil, to vprašanje ni danes na vrsti, torej volim na nj ne odgovoriti; samo toliko stoji, da je hrvatski, recimo — da zamere ne bode — hrvatsko-srbski jezik najlepših eden, razvijajoč se — kakor je najbolj mogoče — prirodnim putem.

Po zdanjem stanji stvari velevala nam vse še držati se vztrajno poti, po kateri smo do zdaj hodili. Z ene strani dalje neutrudno delati na to, da jezik očistimo peg, ki ga grdijo, in da otrebimo z njega nesnago, katero je tujstvo na-nj nanoslo; — z druge strani pa je treba po dobrih vzorih likati jezik, da se prileže, djal bi, tudi gospôskim ustom, — bogatiti in razvijati ga — ne odmikajoč se od drugih Slovanov — bolje in bolje, da ga priljubi tudi omikani svet, vaje vseh tenkosti, odličic ali nuans in finosti drugih jezikov, katerih doslej, žalibog, pogostoma v našem pogreša; ustanoviti za trdno naučne ali znanstvene izraze (terminologijo), a to največ po zgledu naprednejših Slovanov, sosebno Rusov in Hrvatov; z eno besedo, ostvariti in ugladiti jezik, kateri si bode z lepoto svojo, z notranjo svojo vrednostjo in izvrščino osvajal srca. *)

(Dal. prih.)

Slovansko slovstvo.

* Uvodno predavanje što ga je imao na hrvatskom sveučilištu Franje Josipa I. dne 25. listopada god. 1878. učitelj slavenskih jezika dr. Fr. J. Celestin. — U Zagrebu. Tiskarski i litografski zavod C. Albrechta. 1878. Mala 8°. 13 str.

Gosp. dr. Celestina imé je vsakemu prijatelju slovenskega slovstva novejšé dôbe dobro znano. Svoj prvi „debut“, če se ne motimo, je imel ta odlični naš

*) V zadnjem listu na strani 46. v 35. vrsti odzgoraj beri: „lika si narod sam govorico.“

klukar in Robič, katerim pomagati ima tudi tajnik. Sploh se čuti potreba, da bi Matica po zgledu družbe sv. Mohora le takim udom knjige pošiljala, ki so za dotično leto plačo blagajnici uže odrajtali.

V imenu gospodarskega odseka dalje poroča gosp. dr. Poklukar, kaj in koliko se je storilo gledé nakupa neke Matici ponujane hiše. Ker odbor priznava temeljitost poročevalčevih razlogov, je prestopil o tej zadevi na dnevni red, dotične gospode pa prosil, naj še zmirom pred očmi obdržijo misel, kako bi se Matičine obligacije dale v trdno premoženje spremeniti z nakupom kakega posestva.

Prihodnji občni zbor Matice slovenske je določen na 12. dan marcija meseca. Po §. 12. društvenih pravil izstopijo letos iz odbora gospodje odborniki: dr. Jan. Bleiweis, Feliks Stegnar, Ivan Vavrù, grof Jos. Barbo, Božid. Raič, Luka Svetec, Josip Šuman in Viljem Urbas. (V „Letopisu“ za 1878. na str. 225 namesti letnice 1874 naj se bere 1878.)

Jezikoslovne stvari.

Kaj smo? in česa hočemo?

(Dalje.)

In tu bi se jaz obrnil s prošnjo na gosp. profesorja — 7, naj on, ko se suče in giblje sredi živega ruskega naroda, ki mu ruske knjige, ruski časniki niso — kakor nam — nikake redkosti, izvoli — čitaje ruskega duha proizvode, ruske umotvore — pomišljati malo tudi na svoje rojake Slovence, ter od časa do časa naznanjati nam — pustivši na stran kolikor toliko uže dognano glasoslovje in oblikoslovje — kaka pravila iz sintakse, zoper katera še vedno grešimo, a sosebno najdene v ruščini dobre (kajti takih, kakor je: umozaključenje za „Vernunftschluss“, ne moremo uporabljati) izraze, zlasti naučne, kateri — izvedeni iz znanega nam korena — bi se tudi slovenščini lepo podali.

Da nam pa knjiga naša bode bolje in bolje napredovala v čistosti in da bode čim dalje tem blagodejnejši vpliv imela na slovenski narod, morajo pisatelji sami marljivo učiti se drugih slovanskih jezikov, sosebno hrvatskega in ruskega, in če uže na pr. nemški znanstveni časopis „Ausland“ večkrat poudarja, da dan današnji, ko ruski učenjaki na vsem polji ljudskega znanja tako pridno delajo in toliko važnega izumevajo, mora vsak naučiti se ruskega jezika, ako hoče pregledati vsakokratno stanje kake znanosti — koliko bolj si mora rojen Slovan vtisniti to v srce.

Tako nam je po moji sodbi izobraževati in pripravljati se, da — ako kdaj napoči usodno, pomembe polno v zgodovini trenutje, v katerem nam bode res odločevati se za drug knjižni jezik (danes pogrešam uvetov ali pogojev) — nas najde ojačene in dobro opremljene, in odloka bode se ravnala po tedanji konstelaciji.

Za zdaj pa ne opuščajmo slovenske slovnice, kakor se je večina drži. Vse slovansko blago nam je na izbor, samo slovniška pravila ne, a tisto približevanje, kakoršno morebiti ima na umu g. M., da bi polagoma popustili zdaj eno, zdaj drugo posebnost, ki nas loči od Hrvatov, zdaj v mesto u, zdaj dvojino itd. zdi se mi še najmanj priporočila vredno. Ali slovenski, ali hrvatski; samo ne mešanice! Pokojni Kurelac, mož goreče, recimo: plameneče ljubezni do vsega, kar je slovansko, hotel je tudi Jugoslovane tako združiti ter je — ko je še učiteljeval na Reki — izmislil si neke slovniške preinake, med drugimi tudi plur. gen. po starosl. vzoru, na pr. jelenov namesto jelena, znanostij namesto: znanosti (ali znaností); ali Hrvatje se

za ta nasvet niso zmenili, ampak so ga molkom v pozabo spravili ali umolčali, ako bi se smelo tako reči:

M. Cigale.

Opomnja pisateljeva. Hrvatje se niso poprijeli na pr. genitiva na -ij, ter se prvi njih znanstveni zavod zove še „jugoslavenska akademija znanosti in umjetnosti“ (ne: znanostij, umetnostij), in vendar se te med vsemi živečimi Slovani tukaj neznane oblike nekaj naših pisateljev — katere jaz v drugem iskreno čislam, v mnogih rečeh pritezaje jim — toliko strastno, kolikor — po mojem mnenji — brezrazborno drže. Izprva začeli so tako pisati, ne udostojivši nas nikake podkrepe z razlogi, ter smo jih morali ugibati. Pri tistih ženskih samostavnih, ki jim náglas pada na končnice, kakor: kost, klop i. t., zdelo nam se je s početka, da se res sliši neki j, da bi torej utegnilo prav biti: trdih kostij, lesenih klopij; ali če smo dalje pomislili, da je pri glagolih 3. vrste v 3. osebi ednine (na pr. čas hití, človek hrepení), prav tist glas, ki ga vendar nihče ne bode izraževal z ij, da bi pisal: hitij, želij i. t.; spoznali smo kmalu, da si tukaj samo vobražamo j. A pri drugih takih samostavnih, ki nimajo naglasa na končnicah, kakor na pr. bolezen, in katerim Metelko daje v gen. plur. tisto obliko, kakoršno imevajo v nominativu sing., na priliko vzrok naših bolezni, v tem ko večina menda zdaj piše po drugih Slovanih: vzrok naših bolezni, — kdo bi verjel, da bi kdaj oblika ij zmogla in prodrla!

(Konec prihodnjič.)

Zgodovinske stvari.

O dr. Jos. Perwolfovem delu „Slavjansko-orientalno vprašanje“ zvanem.

Piše Fr. Potočnik.

III.

(Dalje.)

Poljski državniki in pisatelji, kakor Dlugos, Miechov, oba Bielski-ja, Strihovski, Kohanovski, Tvardovski, Gavinski, Varšavicki, Paprocki, Grabovski so večkrat z grenkimi besedami kazali na sužnost južnih bratov in z gorkimi besedami spodbujali Poljsko, naj Jugoslovane osvobodi. Zanimiva v tej zadevi je l. 1587. tiskana knjiga modroslovca Klonoviča, v kateri je navdušen poziv, kojega konec se glasi: „Grozen je pogled na turško gospodarstvo. Sveti sakramenti z nogami teptani, device oskrunjene, duhovni ob glavo djani, otroci pomorjeni, matere v sužnost odpeljane, vasi požgane, hiše oplenjane, plen med pogane raznešen, brezvspešne solze vjetnikov, vpitje neusmiljeno mučenih in zaklanih bolnikov in starcev, surova požljivost, do neba prodirajoči krik žená, mučenci prosijo za smrt, zatiralci se jim posmehujejo in jih prevzetno zasramujejo. — Da! kraljestvo hudičevo móra poginiti, in ustanoviti se morajo krščanske države; sveta Evropa naj se Ti dá nazaj, o gospod; novi Rim in mrameljnata cerkev svete Zofije naj pride v Tvojo oblast, in tam naj se poje Tvoja čast, vseмогоčni Bog. Vzdigni iz prahu slavni prestol Konstantina in nekdanjih Avgustov.“ Pa vse te in enake ideje, vsi ti oklici in pozivi k složenemu postopanju Rusov in Poljakov ter drugih krščanskih narodov proti Turkom, vsi predlogi za brambo južne poljske meje, — vse je ostalo mrtva beseda. Zastonj kliče Gundolič iz Dobrovnika v svoji pesmi „Osman“ poljskega kralja Sigmunda na pomoč, nadejajoč se, da bo ostri meč poljski razklal težko sabljo Osmanovo, zastonj opeva poljskega kraljeviča Vladi-

panje pripravna mesta in s tem skrbí za zdravje te koristne domače živali.

V časniku „Wochenschrift für Landw., Industrie und Handel für Niederbaiern“ priporoča se sledeča naprava tacega kopališča kot posebno dobra: Na kakem bolj senčnatem kraju dvorišča naj se poišče pripravno mesto, na katerem se po številu kokoši izkoplje več ali manjši prostor na štiri vogle tako globoko, da so strme stene izkopane jame 18 do 24 centimetrov visoke. Stene naj se obijejo s tankimi deskami, jama pa naj se nasuje z mešanico, za katero se vzamejo 3 deli sviža (vodnega peska), 2 dela preresetane lesne sprstene in 1 del zmletga živega apna. Tako nasuti prostor naj se pokrije s streho na pošev ležečo tako, da so njeni predni stebri 1 meter visoki. Prav je, če streha moli za ped čez kopališče, da ga dež ne moči.

Kokoši se kaj rade zbirajo na tem prostoru, da si s kopanjem uši preganjajo, katere so največkrat krive, da se ne redijo.

Saje — dober gnoj.

Nek skušen kmetovalec hvali v časniku „Allg. Zeitg. für Landw. und Forstw.“ saje kot posebno dober gnoj tako-le:

Na vse rastlinstvo imajo saje veliko moč, posebno pa na travo, čebuljo, krompir in vsako drugo korenstvo. 9 delov saj, 1 del pa soli naredi tako močan gnoj, da v marsikaterem oziru prekosí hlevski gnoj.

Vrtnim rastlinam tudi dobro tekne; jaz pogojim uže v jeseni s sajami, soljo in pepelom gredice, kamor sejem spomladi zelenjavo. To naredi, da zelenjava veselo raste in uši in bolhe ne gredo na-njo.

Tudi sadnemu drevju teknejo saje, če se z njimi v jeseni drevesom gnoji.

Za rastline v posodah pa je treba saje rabiti stopljene v topli vodi, kajti za take ratline so saje same preostre.

Za korenstvo, kakor krompir, repo, korenje itd. ni boljšega gnoja memo saj.

Travi na tratih dajejo lepo temno-zeleno barvo; vendar je tudi tukaj paziti na to, da s sajami gnojimo le v deževnem vremenu.

Občni zbor družbe kmetijske kranjske

29. januarija 1879.

(Konec.)

Za častne ude so bili per acclamationem izvoljeni; grof Gjuro Jelačić, predsednik hrv.-slav. gospodarskega društva, — grof Franc Coronini Cronberg, predsednik goriške kmetijske družbe in vitez Kalina Urbanov, c. k. deželni predsednik kranjski.

Za dopisovalne ude, ki jih voli le občni zbor, bili so voljeni gospodje: Friderik Müller, tajnik štajarske kmetijske družbe, Ad. Baumgartner, ravnatelj kmetijske šole v Grottendorfu, Kozma Schütz, tajnik koroške kmetijske družbe, Ludevik Graf, tajnik severnotirolske kmetijske družbe, dr. Karol Koristka, predstojnik statistične pisarne českega deželno-kulturnega sveta, dr. vitez Malinkovski, tajnik sleške kmetijske družbe in Josip Grellinski, tajnik gališke kmetijske družbe.

Ko je blizo ene popoldne bilo seje konec, je vodja slapenske sadje- in vinorejske šole gosp. R. Dolenec odprl seboj pripeljane steklenice različnih vin, napravljenih iz trt navedenega šolskega posestva po onem načinu, kakor se vina dandanes pripravljajo v Klosterneuburgu, na Nemškem in v obče povsod, kjer sta

trtoreja in kletarstvo na viši stopinji. Da vina, ki jih tukaj na pokušnjo razstavljam, in ki so vsa mlada — je rekel g. Dolenec — niso popolno čista, tega kriv je zelo mraz, ki je škodoval uže novemu pridelku, predno je bil spravljen, deloma pa tudi mraz medpotoma iz Vipave le-sem. Mnogi gospodje, ki so ostali v dvorani po končanem zboru, so pokušali zdaj jim natočena, iz finih trt narejena vina in enoglasno jim pripoznali veliko hvalo, ki so pokuševalcem tem bolj dišala, ker je gosp. odbornik Lasnik iz svoje štacune za prigrizek dal prinesiti nekoliko Bohinjskega sira, ki se je pričujočim tako dobro prilegel, da napite zdravice so veljale obema domačima pridelkoma: izvrstno dobri kapljici slapenski in pa okusnemu siru bohinjskemu, ki je uže pot našel križem po svetu. — Gosp. Dolenec je razdelil tudi cenik na posestvu slapenske šole izrejevanih in na prodaj postavljenih sadnih dreves, trt itd.

Naznanilo.

Na vrtu c. kr. kmetijske družbe v Ljubljani na Poljanah se dobivajo:

Jabelka žlahna od 170 cm. do 3 metre visoke od 20 do 50 krajc.

Orehi, po 4 metre visoki po 40 krajc.

Divji kostanji od 3—4 metre visoki od 30 do 50 krajc.

Krompir: zgodnji rožni amerik. 1 kilo 5 krajc., Holštajnski zgodnji 5 krajc., Holštajnski pozni 4 krajc., velikan pozni 4 krajc.

Fižol, posebno dobri beli zgodnji, zelo rodovitni liter po 12 krajc.

Tudi se tu dobijo Cugmajerjevi plugi in raznotere kmetijske mašine.

Vse bolj natanko pové

P. Skalè,

vrtnega oskrbníštva namestnik.

Jezikoslovne stvari.

Kaj smo? in česa hočemo?

(Konec.)

Zdaj pa so nam razodeti tudi razlogi te novice ali bolje starice. Gosp. prof. Levec v svojem prezaslužnem nemškem sestavku: „Die Sprache in Trubers Matthäus“, s katerim je svoje trdno jezikoznanstvo in svojo neutrudnost lepo posvedočil, piše na str. 13: „Odvali ta kamen od daver. Daver stoji neizpravno za: davrij ali davri. Tega pogreška se nekateri naših pisateljev nikakor ne morejo iznebiti, če prav bi — stvar le nekoliko razmisliš lahko doumeli, da bi na pr. beseda: živál (izg. živáv) morala tudi v plur. gen. izgovarjati se: živáv in ne žival (z l^{om}), kakor se v resnici izgovarja, ako bi bilo prav v tem padeži pisati: živál namesto pravilne oblike: živalij, iz katere ljudski govor nareja: živalj, dalje: žival, kar se potem zarad končnega j (jerka), ki ščiti l, izgovarja z l^{om}, in ne z v. Pomisliti je dalje, da se v starosl. nitъ in kostъ (nit, kost) v deklinaciji nikakor ne ločita, oboje ima v plur. gen. -ij, nitij, kostij. Odkod torej v novosl. naenkrat nit poleg kostí?“ Tako ga Levec. Zdaj torej vemo, da vse sloni edino na staroslovenščini ali staropanonsčini ali starobolgarščini (po mnenji drugih). Jaz iz gornjega izvoda popolnem razumem, da se mora pisati: meso zdravih živali, zato, ker tukaj izgovarjamo: živál in ne: živáv; kakor iz razločka v izgovarjanji: pol (pov) ure hodá, in pa: o pol' (ne: pov) dveh, — sklepam, da gre pisati: pol ure hodá, in o poli dveh; ali na j me tukaj nič ne

napotuje, niti bi se ga bil domislil sam gosp. Levec, da mu ni znan starosl. gen. plur. na -ij. Ker torej staroslovenščina tukaj ima *ij*, moramo tako pisati tudi mi. Kako bi se umovalo po pravilih logike, kateri silogizem bi se tukaj prilegal? Mislim, da samo ta: Kakor gledé slovniških oblik ima staroslovenščina, tako imej i novoslovenščina. Staroslovenščina v našem slučaju ima gen. plur. na *ij*, ergo mora tako biti tudi v novoslovenščini. Je li tako? Zakaj pa tedaj ne pišete: rožden, roždestvo t. d. namesto rojen, rojstvo? In morali bi tako pisati, ako je skladnost in soglasnost sè staroslovenščino glavna svrha. — Kaj je naši zdanji slovenščini bila staroslovenščina: mati, babica ali katerega kolena teta? to še ni dognano, sub judice lis est, samo to vidimo, da ji je morala biti v bližnjem rodu. Pa denimo, da je slovenščina prava pravcata hči staroslovenščine, kakoršno je pisal sv. Ciril, mora li hči biti v vsem podobna materi, in ali ne bode nikacega prostora organskemu razvoju, ali pa: požrešnemu zobu časa? Zakaj pri Čebih in Poljakihi ni ni duha ni sluha o kakem *j* v tem slučaju? (Gledé Rusov glej „Novice“ l. 1873, list 11).

Slovenci smo tako srečni, da se ponašamo izmed vseh Slovanov z najstarijim rokopisom (Monumenta frising.), ki ga pisanje besed: sodni den, vsemogoči, prideš itd. overovljava, da res pripada nam prej nego komu drugemu, in katerega učenejši od nas prisojajo desetemu stoletju; v tem rokopisu (Monumentum III, katerega je summus Dobrovius imel za omnium antiquissimum) čitamo: „I vseh svetih devic, i vseh božjih moki (čitaj: moči = Reliquien), da mi račite na pomoki (čitaj: pomoči) biti.“ Ker rokopis ta gen. plur. piše takisto, kakor lokal. sing. ter ne dela razločka, kakor ga ne delamo ni mi, očitno je iz tega, da tudi takrat ni bilo slišati *j* v gen. pl., ker bi sicer piseč bil to pač kako označil. Ako *j* v tem padeži ni veljal v desetem stoletju, ako ga ne nahajamo pri Truberji v šestnajstem stoletju, ako o njem nič ne vé slovenskih slovnice dolga vrsta, nili nekoliko naglo karati Trubarja, da ni pisal: davrij, ali karati nas, da ne pišemo: živalij?! Ali kako govori gosp. Levec gori? „Daver stoji nepravilno za davrij ali davri“. Davri je torej tudi prav. To je zlata koncesija za me. Saj uže pišemo tako. To je izbojeval uže vrli Podgorski, ko je šlo tudi za oblike: ega, emu, em. Storite, za živega Boga vas prosim, vi en korak nazaj, popustite še vi tist *j*, in v ime ljube edinstvi bodo tudi drugi, kateri še zdaj pišejo: naših bolezen, primaknili se za korak naprej in vsi bomo edini, kar nam daj Bog!

Zgodovinske stvari.

O dr. Jos. Perwolfovem delu „Slavjansko-orientalno vprašanje“ zvanem.

Piše Fr. Potočnik.

IV.

(Dalje.)

Ker je pa veljava Rusije na iztoku vedno rastla, ker je Slovan, Rumunec, Grk, Jurjevec in Armenec molil za zmago belega cara, zato ni čuda, da se je zbudila zavist evropska; in ta zavist Evropejcev zavolj veljave ruske pri izhodnih narodih rodila je ono glasovito izmišljotino, ki se zove Petra velikega oporoka. Zeló verjetno je, da je ta oporoka delo francoskega agenta na petrogradskem dvoru, chevaliera d' Eon (1755–1760). Ta znani klativitez je na dvoru

carice Elize, Petrove hčere, in pri njenih svetovalcih mnogo slušal o političnih nazorih velikega cara, je potem zrnu resnice pridjal nekaj izmišljenega, ter tako to oporoko vkup skvasil. Ko je pozneje prvi Napoleon skor vso Evropo zoper Ruse vkup zbobnal, je razglasil tudi to oporoko, da bi Rusiji škodoval. Ta oporoka, ki sta jo še le nedavno car Aleksander II. in Gorčakov razglasila kot izmišljotino, obsega bojda te-le točke:

1. Ruski narod se mora zmirom v orožji obdržati, da se armada utrdi; mir se mora porabiti za vojsko, vojska pa za mir.

2. Za izobraženje ruskega naroda naj se pokličejo učenjaki in vojskovodje iz najbolj omikanih dežel.

3. Rusija se mora mešati pri vsaki priliki v evropske, posebno nemške zadeve.

4. Poljska mora biti od Rusije odvisna in pod njeno oblastjo.

5. Švedska se mora oslabiti.

6. Veliki knezi se imajo poženiti z nemškimi princesinjami.

7. Z Angleži je treba v zvezo stopiti, ker so najmočnejši na morji.

8. Meje Rusije se morajo raztegniti na sever, in na jugu do črnega morja.

9. Prodreti do Carigrada in skoz Perzijo v Indijo ter se polastiti posvetne trgovine.

10. Avstrijo je treba braniti in podpirati jo na videz proti Nemčiji, na skrivnem pa naščuvati nemške kneze proti Avstriji, ter jo tako gnati v naročje Rusije, vzeti jo v varstvo ter jo pripravljati za nadvlado rusko.

11. Avstrijsko vladarsko hišo pripraviti, da pomaga Turke pregnati, potem pa, ko bo Carigrad vzet, Avstrijo v stisko spraviti, bodi-si z vojsko, ali pa s tem, da se jej prepusti en kos turškega plena, ki se jej ima pozneje zopet vzeti.

12. Vsi izhodni, pravoslavni na Ogerskem, Turškem in Poljskem se morajo pridobiti, Rusija se mora narediti za njih središče in podpora, ter tako prirediti si gospodarstvo nad njimi.

13. Rusija naj deli svetovno gospodarstvo najprej s francoskim, pozneje z dunajskim dvorom, potem pa naj obe državi uniči.

14. Ko bi se ta dva dvora branila ruske ponudbe, naj se drug proti drugemu naščujeta, potem pa podjarmi Rusija s svojimi azijskimi četami Nemčijo in Francosko, in z njima vso Evropo. — Kdor le količkaj pozna rusko zgodovino, bo brž spoznal, da je ta „oporoka“ izmišljena stvar. Pa čeravno je sedanji car Aleksander II. pred par leti v posebnem pismu do evropskih vladarjev „pri svoji časti“ zagotovil, da take oporoke ni, da je izmišljotina ruskih sovražnikov, vendar to vse nič ne pomaga, sovražniki one države, katera, kar zgodovina vé, naši Avstriji še nikoli nič ni škodila, ne nehajo Rusijo psovati in obrekovati; mi pa pravimo: Tako zvana Petrova oporoka je ravno taka izmišljotina ruskih sovražnikov, kakor je izmišljena od ruskih sovražnikov kuga v Astrahanu.

V.

Leta 1102. prišla je Hrvatska z Dalmacijo pod Ogersko, katera je tako prišla v dotiko z Jugoslovani. Kako je to prišlo, se ne more tu razpravljati; od todi imajo ogerski kralji sledeči naslov v latinskem jeziku: „Apostolicus rex Hungariae, Dalmatiae, Croatiae, Slavoniae et Bulgariae, Ramae, Serviae, Galiciae et Lodomeriae, magnus princeps Transsilvaniae“. Rama je toliko ko Bosna. (Regnum nostrum Ramae seu Bosnae, Bosnense regnum, quod et Ramam vocamus). Po